

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

10 (134)

1997. gada 26. maijs

ARVĪDS ZIEDONIS SAŅEM LZA ĀRZEMJU LOCEKĻA DIPLOMU

20. maijā Latvijas Zinātņu akadēmijā notika tas, kas brieda jau kopš 1995. gada novembra, kad teologs un filozofs Arvīds Ziedonis no ASV tika ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekli. Lūk, ko uz zinām no viņa biogrāfijas.

Arvīds Ziedonis dzimis Daugavpilī 1931. gada 8. martā. Ģimene vairākus gadus dzīvoja Rīgā, kur viņa tēvs bija dzelzceļu valsts revidents un Rīgas—Ergļu dzelzceļa priekšnieks. Pēc izceļošanas uz Vāciju un vēlāk uz ASV Arvīda Ziedoņa ģimene dzīvoja Pensilvānijā. A. Ziedonis studējis filozofiju un vācu valodu Mīlenbergas koledžā Allentānā (1951—1955), iegūdamas bakalaura grādu. Studijas turpinājis Luterāņu teoloģiskajā seminārā Filadelfijā, kur 1958. gadā ieguvis maģistra (Master of Divinity) grādu. Līdztekus studējis arī filozofiju Pensilvānijas universitātē Filadelfijā. Strādādams par luterāņu mācītāju amerikāņu-vācu Sv. Trīsvienības draudzē Slītonā un par valodu skolas vadītāju Capitol Area Foreign Language School, A. Ziedonis turpināja studijas Luterāņu teoloģiskajā seminārā Gettisburgā, kur 1962. gadā ieguva Master of Sacred Theology grādu, izstrādājot diplomdarbu par F. M. Dostojevska filozofiju.

Ar 1962. gadu Arvīds Ziedonis darbojas arī Mīlenbergas koledžā — sākumā par lektoru krievu valodā un literatūrā. No 1962. līdz 1968. gadam studēja reliģisko filozofiju, krievu un pasaules literatūru Temples universitātē un Pensilvānijas universitātē Filadelfijā,

kur 1968. gadā ieguva filozofijas doktora grādu par Raiņa reliģiskās filozofijas pētījumiem. [A. Ziedoņa pētījumu par Jāni Raiņu otrā, pārstrādātajā izdevumā, latviešu valodā ar nosaukumu «Jāņa Raiņa reliģiskā filozofija» 1994. gadā izdevusi izdevniecība «Zinātne» Rīgā.]

1974. gadā A. Ziedonis kļuva par Mīlenbergas koledžas profesoru, kopš 1969. gada ar Citizen Exchange Council (Ņujorkā) palīdzību gandrīz katru vasaru vadīja studentu un profesionāļu grupas studiju braucienus uz dažādām Padomju Savienības republikām, arī Baltiju. No 1970. gada viņš bija šīs zinātniskās padomju — amerikāņu attiecību uzlabošanas organizācijas akadēmiskā institūta priekšsēdis, kā delegāts bija arī Maskavas Padomju — amerikāņu institūta viesis, lai plānotu zinātniskas konferences abās valstīs, taču ne jau viņa dēļ nekas labs no tā neiznāca — padomju puse neizrādīja par to pietiekamu interesi. Labāk prof. A. Ziedonim veicās amerikāņu un baltiešu profesionālajās sabiedrībās. Tā, piemēram, no 1968. gada viņš darbojās Baltijas studiju veicināšanas apvienībā AABS un 1970.—1976. gadā bija šīs sabiedrības zinātniskā žurnāla «Journal of Baltic Studies» galvenais redaktors.

A. Ziedonis kalpojis vairākās amerikāņu un latviešu ev.-lūt. draudzēs.

Bagāts ir A. Ziedoņa literārais devums, viņš ir daudzu grāmatu un zinātnisku rakstu autors, daudzas grā-

matas un rakstu krājumus arī rediģējis. Bez jau minētajiem Dostojevska un Raiņa A. Ziedonis interesējies arī par R. Blaumani, K. Skalbi, J. Brodski, kurš 1996. gadā miris ASV. Savās lekcijās par 19. un 20. gs. krievu literatūru, kas vienmēr ir pārpildītas, A. Ziedonis iepazīstina studentus ar Dostojevski, Turģeņevu, Gogoli, Tolstoju, Čehovu, Pasternaku, Bulgakovu, Majakovski, Ahmatovu, Solženicinu u. c., tāpat viņam mīļas ir lekcijas, kurās salīdzina pareizticību ar Romas katolicismu un protestantismu.

A. Ziedonis ir veicis zinātniskus pētījumus ASV, Kanādā, Francijā, Itālijā, Zviedrijā, arī Baltijas valstīs, Ukrainā, Krievijā, Uzbekijā. Arī Ķīnā. Viņš ir Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors un Teoloģijas fakultātes žurnāla «Ceļš» redakcijas ārzemju līdzstrādnieks. Kopš 1995. gada novembra — Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju loceklis.

Kādēļ profesora Arvīda Ziedoņa un viņa kundzes Zigrīdas gaitas tieši šobrīd atvedušas uz Rīgu? Atbilde nav tālu jāmeklē — A. Ziedonis ir studentu korporācijas FRATERNITAS VANENICA seniors, un tieši šajās dienās septiņās 1947. gadā dibinātas studentu korporācijas Latvijā svinēja savu pusgadsimta jubileju.

Viesošanās laikā Latvijas Zinātņu akadēmijā ritēja ļoti ieinteresēta saruna par garīgajām vērtībām, kas ir mūžīgas, par latviešu literatūras popularizēšanu ārvalstīs.

Z. KIPERE

PROGRAMMA TIEK ĪSTENOTA

Kā notiek Latvijas Zinātnes padomes valsts nozīmes pētījumu programmas nr. 96 — 008 «Latvijas zemes dziļi bagātības un to izmantošana» īstenošana, runāja darba seminārā. Tas notika 9. maijā RTU Ķīmijas Tehnoloģijas fakultātē un tā vadmotīvs bija: problēmas un risinājumi.

Kādas tad ir problēmas!

Latvijas zemes dziļās satur augstvērtīgas cietās minerālvielas — mālus, ģipsakmeni, kvarca smiltis u. c. Arī pazemes dzeramos, ārstnieciskos un stipri minerālizētos ūdeņus, kūdru, sapropeli, naftu, smago minerālu koncentrātus [cirkonu, ilmenītu, granātus], dzelzsrūdu un citus mazāk izplatītus derīgus izrakteņus. Diemžēl praktiski neliek veikti darbi par Latvijas derīgo izrakteņu izmantošanu ķīmiskajā rūpniecībā, ugunsizturīgo un elektrotehnisko materiālu ieguvē, sorbentu ražošanā utt.

Ko paredz programma!

Vispirms iekšējā tirgus detalizētu izpēti un tirgus sektoru iespējamo sadalījumu. Apzināt Latvijā ražotās produkcijas priekšrocības un konkurences prioritātes iekšzemes un ārzemju tirgū. Svarīga ir Lietuvas, Igaunijas, Baltkrievijas, Ukrainas un Krievijas rietumu apgabalu piesaistīšana Latvijas produkcijai, kā arī potenciālā Rietumu tirgus apgušana tālākā perspektīvā. Un

nešaubīgi analogu importa materiālu un izstrādājumu izspiešana no iekšzemes tirgus.

Atklājot seminārā, Latvijas zemes bagātību institūta direktors U. Cielēns runāja par šiem jautājumiem, norādot, ka zinātnei jādara tas, ko vēlas sabiedrība. Nevar samierināties ar to, ka balzāma pudeles ievēd no Igaunijas un Somijas, izolatorus no NVS valstīm, ievēd pat balķus. To visu var ražot tepat.

Seminārā piedalījās valsts, zinātnes un ražošanas pārstāvji. Daudz interesanta par mazāk zināmiem derīgajiem izrakteņiem pavēstīja A. Brangulis no Valsts ģeoloģijas dienesta. Par cieto minerālizejvielu izmantošanu referēta profesors U. Sedmalis.

Tagad jautā ir ļoti populārs temats un par to runāja profesors J. Freimanis. Nav skaidrs, vai naftas ieguves jautājums attīstīsies, finansējums ir niecīgs, apstāties naftas licenzēšanas darbs.

Beļ problemātiska ir ne tikai ieguve. Ventspilī ir problēmas ar smagajiem nosēdumiem rezervuāros, arī naftas vados, kuros ir daudz augstvērtīgu frakciju.

Jārisina motordegvielu piedevu un atstrādāto smērvielu jautājums. Par izlietojamo motoreļļu reģenerāciju stāstīja profesors V. Kampars.

Latvijas pludmalēs ir smago elementu koncentrāti, nozīmīgākie no tiem satur cirkoniju un titānu.

Dienvidkurzemē pie Ventas ir piltuvjuveida vietas, kurās atrodas dimanti. Tāpat, mums ir arī problemātiskie derīgie izrakteņi, teica LU Ģeoloģijas institūta profesors V. Kuršs.

Afkal aktuāls kļūst jautājums par sapropeli, un tā izmantošanas virzienus iezīmēja a/s «Dobeļ» prezidents M. Ulmanis.

Par termāliem minerālajiem rūpnieciskās nozīmes pazemes ūdeņiem un to izmantošanu runāja Neorganiskās ķīmijas institūta direktore J. Svarce.

Atšķirībā no citiem semināriem, šoreiz piedalījās visi vadošie uzņēmumu pārstāvji. Tas vieš cerību par programmas sekmīgu risināšanu. Runāja a/s «Lode» vadītāji J. Slesars un A. Lūdums, SIA «Jessenā Porcelāns» galvenais inženieris U. Dreiblat, a/s «Brocēni» tehniskais vadītājs J. Kļaviņš un a/s «Būvmateriāli» ģenerāldirektors A. Nužņis. Viņiem visiem ir savas lececes un plāni, kuri sāc īstenoties.

Šīs programmas ietvaros top lokāls darbības virziens, kura nosaukums ir «Latvijas būvmateriāli šodien un rīt». Tajā piedalās Silikātu materiālu institūts un Būvmateriālu ražotāju asociācija, un viņi gaida jaunus priekšlikumus no ražotājiem un pētniekiem.

OSKARS MARTINSONS,
Dr. sc. ing.

INFORMĀTIKAS ZINĀTNES STĀVOKĻIS UN ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS

1996. gadā LZP Informātikas nozares elektorātu veidoja 98 doktori un habilitētie doktori. Plānotais informātikas nozares budžeta finansējums 1997. gadā ir Ls. 267.180. Galvenās zinātniski pētnieciskās iestādes informātikas jomā: LU Matemātikas un informātikas institūts (23,8%), LU Elektronikas un datorzinātņu institūts (33,5%), Rīgas Tehniskā universitāte (28,9%).

Galvenie pētījumu virzieni:

1. Datoru un sistēmu programnodrošinājums (pamatā LU MII);
2. Signālu diskretā apstrāde (LU EDZI);
3. Automātika, modelēšana, sistēmtehnika un mākslīgais intelekts (RTU, LU EDZI);
4. Datu apstrādes un pārraides sistēmas (RTU, LU EDZI, LU MII, RAU);
5. Datorlingvistika un zināšanu bāzes (LU MII, LU EDZI, Fundamentālā bibliotēka).

Visos šajos virzienos tiek veikti kā fundamentālie, tā arī lietišķie (praktiska rakstura) pētījumi.

Īsuma labad nekavēsimies pie fundamentālo pētījumu rezultātiem. Vienīgi atzīmēsim, ka vairākos fundamentālo pētījumu virzienos Latvijas zinātnieki ir ieguvuši ievērojamus starptautiski atzītus rezultātus. Pirmām kārtām tas attiecas uz algoritmu induktīvo sintēzi. Ir atklāta principiāli jauna hipotēžu telpas ierobežošanas metode, balstīta uz atribūtu gramatikām, ir iegūti oriģināli rezultāti induktīvās sintēzes metožu pielietojumos biosekvenču analizē u. c. Par Latvijas zinātnieku autoritāti datorzinātņu jomā liecina kaut vai tas, ka 13. Pasaules datorzinātņu kongresā no 37 programmu komitejas locekļiem 2 bija no Latvijas. Par Latvijas zinātnieku autoritāti liecina arī vairākas plaša mēroga starptautiskas konferences datorzinātnēs, kas pēdējos gados notikušas Latvijā.

Sīkāk pakavēsimies pie dažiem praktiska rakstura pētījumiem, kas ir orientēti uz konkurētspējīgas produkcijas radīšanu informācijas tehnoloģiju jomā.

Pēdējos gados ir veikti intensīvi pētījumi augsta līmeņa specifiskāciju valodu un rīku jomā, kam ir principiāla nozīme programēšanas kā ražošanas nozares attīstībai Latvijā. Izstrādāta jaunas paaudzes specifiskāciju valoda, kas ļauj formalizēt ne tikai sarežģītas informātivās sistēmas, bet arī pašu iestāžu un uzņēmumu kā tādās struktūru un darbību kopumā (LU MII). Izstrādāta jaunas paaudzes sistēmu modelēšanas un imitācijas rīku koncepcija, balstīta uz dofo specifiskāciju valodu. Uz pētījumu pamata piesaistītas ārējās investīcijas un izstrādāts viens no pašreiz pasaulē modernākajiem sistēmu modelēšanas un imitācijas rīkiem GRADE Modeler.

Izstrādāta oriģināla signālu diskretās apstrādes teorija (LU EDZI), pētījumu rezultāti apkopoti monogrāfijā, kas publicēta angļu valodā [izdevniecībā Prentice-Hall International], izveidota starptautiska signālu apstrādes laboratorija [kopā ar Vestminsteres universitāti Londonā], radīta konkurētspējīga signālu apstrādes tehnoloģija DASP, izstrādāts attiecīgās sistēmas paraugs, kas demonstrēts š. g. Hanoveras gadatirgū. Radīti priekšnoteikumi investīciju piesaistei, lai uzsāktu attiecīgās produkcijas ražošanu Latvijā.

Īsā laikā uz LU MII bāzes izveidots pasaules standartiem atbilstošs datoru tīkls LATNET, kas nodrošina ar Internet pakalpojumiem lielāko daļu Latvijas akadēmisko organizāciju, valstsisku un pašvaldības struktūru, kā arī firmas un privātas personas. Šāda tīkla izveide īsā laikā bija iespējama, pateicoties speciālistu augstajai kvalifikācijai, kas bija veidojusies iepriekšējo gadu pētnieciskās darbības rezultātā.

Kopumā informātika ir nozare, kas pēdējos 5—6 gados ir «pārdzīvojusī» visbūtiskākās strukturālās izmaiņas. Elektroniskā un sakaru līdzekļu rūpniecība Latvijā ir praktiski sabrukusi. Līdz ar to ir sabrukušī arī lielie nozaru zinātniski pētnieciskie institūti. Tajā pašā laikā augstī kvalificēto speciālistu samērā lielais skaits ir nodrošinājis strauju atsevišķu informātikas nozaru uzplaukumu. Pirmām kārtām tas attiecas uz datoru programmatūras izstrādi. Faktiski jau var runāt par jaunās industrijas — programmatūras industrijas veidošanos Latvijā.

Taču reizē ar straujo atsevišķu informātikas virzienu uzplaukumu Latvijā ir iezīmējušās arī vairākas bīstamas tendences, no nākotnes viedokļa raugoties. Pašreiz būtiskākie sasniegumi Latvijā informātikas tehnoloģiju jomā lielā mērā balstās uz iepriekšējos gados uzkrātā zinātniskā potenciāla. Taču šis potenciāls pakāpeniski tiek izsmelts. Pašreiz vidējais doktoru vecums datorzinātnēs (LU un RTU) ir 28 gadus [pie kam katrā no šīm grupām neskaitot pašu vecāko].

Vairums augstākās kvalifikācijas speciālistu pāriet uz ražošanu (kas pats par sevi ir apsveicami), īaču elgu politikas un nepietiekamā zinātnes finansējuma dēļ jaunu augstākās kvalifikācijas speciālistu gatavošana un pētījumu veikšana, kas varētu piesaistīt jaunus investīcijas, norit gausi. Attiecīgi finansēta valsts nozīmes pētniecības programma informātikā saistībā ar jauno tehnoloģiju inkubācijas centru izveidi varētu būtiski sekmēt informātikas nozares tālāku uzplaukumu Latvijā arī nākotnē.

J. BĀRDZIŅŠ

Zinātnieka ētikas kodekss

PREAMBULA

Zinātnes pamatuzdevums ir pasaules izziņošana un jaunu patiesību atklāšana par parādībām, procesiem un objektiem. Zinātniskās izziņas procesam jābalstās uz pētniecības ētikas normām un diskusiju principiem, kuri tiek formulēti šajā dokumentā.*

1. VISPĀRĒJIE PRINCIPI

1.1. Zinātnieka ētikas principi pamatojas uz vispār-cilvēcisajām morāles normām un viņa profesionālo darbību.

1.2. Zinātnieks nedrīkst prasīt no saviem līdzstrādniekiem vai pakļautām personām, lai tās darbotos pretēji zinātnieka ētikas principiem, kā arī pretēji likumdošanas aktiem.

1.3. Ja ir radusies situācija, kad zinātnieka ētikas principi nonāk pretrunā ar vispārpieņemtām morālo vērtību sistēmām, zinātniekam jāizdara sava personīgā ticamiskā izvēle, vadoties pēc paša ētiskajiem apsvērumiem.

1.4. Zinātniekam jāapzinās, ka zinātne ir nozīmīga kultūras sastāvdaļa, un tā jāizstāvē pret jebkuru ne-taisnu un nepamatotu apsūdzību.

1.5. Zinātniekam ir jāvērtē zinātnes sasniegumu nehumānu vai nekorektu izmantošanu un lietošanu pret cilvēci, informējot un brīdinot sabiedrību un zinātnieku aprindas par šādas izmantošanas vai lietošanas sekām, kā arī atsakoties sadarboties.

1.6. Zinātniekam nepārtraukti jāpaplašina un jāpādzīļina savas zināšanas un jāceļ profesionālā kvalifikācija.

1.7. Zinātniekam savā profesionālajā darbībā jāsaņem kritiska atbilde, vērtējot faktus un pierādījumu augstāk nekā zinātnisko autoritāšu paustos uzskatus.

1.8. Zinātniekam jāveicina zinātnes brīvība: brīvība izvēlēties risināmo problēmu, risināšanas pieeju, domas un runas brīvība; jāvērtē zinātnisko publikāciju cenzūru, pret ierobežojumiem brīvai piekļūšanai informācijas avotiem un brīvai viedokļu apmaiņai ar citiem zinātniekiem. Zinātniekam tomēr jāpiekrīt zinātnes brīvības ierobežojumiem, ja to prasa valsts likumdošanā paredzētās normas (piem., par valsts noslēpumu, patēntiesības). Zinātniekam jāprofesē pret uzspiestu prasību paust savu lojalitāti politiskām autoritātēm vai iestādēm, kas ierobežo zinātnes brīvību.

1.9. Zinātniekam nav jāiesaistās kādas problēmas risināšanā, ja tā tiek risināta ar zemas kvalitātes izziņošanu darbību, kas var radīt maldinošus rezultātus un secinājumus. Šādu darbību nedrīkst veikt pat tad, ja tas tiek darīts spiedīgu sociālo vajadzību un ierobežoto resursu dēļ.

1.10. Zinātniekam jāizkavē neatbilstošas kvalifikācijas personu iekļūšana zinātniskajā pasaulē, kā arī zinātnes ideālu izmantošanu populiskiem vai demagoģiskiem mērķiem.

1.11. Zinātnieks savā zinātniskajā darbībā nedrīkst vadīties pēc personīgiem, nacionāliem, rases un politiskajiem kritērijiem.

1.12. Zinātnieks nedrīkst tīšuprāt celt vai graut citu zinātnieku profesionālo reputāciju, izmantojot netikumīgus līdzekļus.

1.13. Zinātnieka atalgojums nedrīkst noteikt viņa darba kvalitāti.

2. ZINĀTNIKS KĀ RADOŠA PERSONĪBA

2.1. Zinātnieks ievēro starptautiskos un nacionālos autoritātes likumus. Jebkurai fotogrāfiju, tabulu vai teksta pavairošanai ir nepieciešama autora vai izdevēja piekrišana, obligāti norādot avotu. Isi citāti norādāmi ar interpunkcijas zīmēm (piemēram, «pēdējām»), uzrādot citējamā teksta avotu. Šo noteikumu neievērošana kvalificējama kā plaģiāts un autoritātes pārkāpums.

2.2. Par zinātniskā sasnieguma un publikāciju autoriem uzskatāmi tikai tie zinātnieki, kuri reāli ir radoši piedalījušies zinātniskā darba izpildē. Kolēģiem, kuri snieguši darba tehnisko palīdzību (piemēram, veikuši rutīnas metodes, standartanalīzes) vai arī veikuši publikācijas noformēšanu (piemēram, drukāšanu, ilustrāciju sagatavošanu, rediģēšanu) jāizsaka personīga pateicība. Pateicība jāizsaka arī tiem kolēģiem, kuru piezīmes manuskripta gatavošanas gaitā palīdzējušas rezultātu interpretācijā. Vairāku autoru publikācijā ētiski delikāts ir ļaunprātīgi par līdzautoru uzvārdu kārtību. To kolēģi jāizsaka pašu autoru kolektīvam. Ja līdzautoru ieguldījums ir aptuveni līdzvērtīgs, uzvārdu var sakārtot alfabētiskā kārtībā. Ja darbā izceļas galvenais izpildītājs, vai idejas autors, vai rezultātu galvenais interpretētājs, tā uzvārds var figurēt kā pirmais. Tikai ar autora (vai autoru) iniciatīvu, sekojot tradīcijām, kā līdzautoru var minēt zinātniskās skolas vadītāju (vai, doktoranta gadījumā, tā zinātnisko vadītāju), tā uzvārdu uzrādot kā pēdējo. Nav pieļaujama mehāniska līdzautorības pierakstīšana iestādes, katedras vai citas struktūrvienības administratīvajiem vadītājiem.

2.3. Zinātnieka darbības galvenajai motivācijai ir jābūt iekšējām aicinājumiem izprast un izziņāt dabas vai sabiedrības likumsakarības un vēlmei bagātināt savas zinātniskās nozares sasniegumus, bet nevis karjerismam vai materiālai ieinteresētībai.

2.4. Zinātniekam ir morālas un juridiskas tiesības aizstāvēt savu sasniegumu prioritāti.

2.5. Zinātniekam ir jābūt korektam pret savu darba devēju vai sponsoru. Pētījuma datiem jābūt objektīviem, neatkarīgiem no darba devēja vai sponsora iepriekš izteiktiem sagaidāmiem rezultātiem un to secinājumiem.

2.6. Zinātniekam jāuzņemas tikai tādi uzdevumi, kuru risināšanai viņam ir pietiekama prasme. Ja to trūkst, zinātniekam jārekomendē citi kolēģi, kuri būtu gatavi izpildīt šos uzdevumus.

2.7. Zinātniskie pētījumi jāveic, nedegradējot cilvēka cieņu un neradot konfliktu ar humanisma principiem un cilvēka tiesību normām. Pētījumi, kuros cilvēks ir ipētes objekts, jāveic atbilstoši starptautiski akceptētiem deontoloģijas principiem, respektējot cilvēka brīvprātīgu piedalīšanos pētījumā, anonimitāti un datu neizpaušanu. Ja bērni tiek izvēlēti par izpētes objektiem, nepieciešama vecāku vai aizbildņu piekrišana. Personai, kura piedalās pētījumā, ir tiesības jebkurā brīdī pārtraukt savu līdzdalību. Ja pētījums saistīts ar sāpīgām manipulācijām, zinātniekam jāpamato šāda pētījuma nepieciešamība vai arī maksimāli jāsamazina sāpes un jāgarantē, lai pētījuma objekta fiziskās un garīgās veselības stāvoklis būtiski nepasliktinātos pētījuma procedūras rezultātā. Persona, kas ir pētījuma objekts, pilnā mērā jāinformē par pētījuma raksturu, nolūkiem, izpētes materiāla ņemšanu (piemēram, biopsijas) un sagaidāmiem efektiem. Pētījumiem nav atļauts pakļaut personas, kuras atrodas brīvību ierobežojošos apstākļos (piemēram, cietumā).

2.8. Eksperimentos ar laboratorijas dzīvniekiem ir jāvadās pēc noteikumiem, kas pasargā dzīvniekus no sāpēm un ciešanām. Gadījumos, kad nevar izvairīties no sāpīgām procedūrām, zinātniekam jāpamato šāda pētījuma nepieciešamība vai arī maksimāli jāsamazina sāpju intensitāte.

2.9. Zinātniskais pētījums jāveic tā, lai nekaitētu videi un cilvēkiem. Ja tas nav iespējams, tad ietekmes jāsamazina līdz minimumam, vai arī — ja kaitējums nav novēršams — jāatsakās no pētījuma izdarīšanas ar iecerētajām metodēm.

2.10. Zinātniekam godīgi ir jādara zināmi savu pētījumu rezultāti. Nedrīkst noslēpt rezultātus, kuri kādam sagādā neērtības vai arī neatbilst darba hipotēzei. Vienus uz tos pašus zinātniskos datus nav korekti atkārtot dažādās publikācijās, nenorādot uz pirmpublicāciju. Publicēto rezultātu un datu atkārtotas publicēšanas vai izplatīšanas kārtību nosaka un regulē autora (vai autoru) žurnāla redakcijai vai izdevniecībai iesniegtā **copy right** deklarācija, kura nosaka ekskluzīvās tiesības reproducēt, publicēt vai izplatīt pirmpublicācijas materiālus. Ja kāds no kopējo publikāciju līdzautoriem gatavo pārskata rakstu vai referātu zinātniskā konferencē, viņam obligāti jāuzrāda visi pārējie līdzautori un jānodrošina pilnīgas norādes uz pārskata referātā pieminētajiem pirmpublicējumiem.

2.11. Zinātniekam ir tiesības un pienākums publiski informēt sabiedrību par saviem sasniegumiem, taču tajā pašā laikā jāatturas no pašlavīnāšanās. Presē, radio un televīzijā ir lietderīgi propagandēt zinātniskos sasniegumus, bet ne savu personību. Publikācijām, kuras nav saistītas ar zinātnieka profesionālās darbības sfēru, nav ieteicams pievienot zinātniskos grādus un titulus.

3. ZINĀTNIKS KĀ SKOLOTĀJS UN ZINĀTNISKĀS SKOLAS VEIDOTĀJS

3.1. Zinātnieks pulcē ap sevi skolniekus, ņemot vērā viņu intelektuālo un ētisko raksturojumus. Iesaistot zinātnē jauno paaudzi, zinātniekam jācīnās pret jebkurām protekcijas, korupcijas un diskriminācijas tendencēm.

3.2. Zinātniekam jāvērtē uzmanība uz spējīgiem studentiem, ierosinot to līdzdalību zinātniskajā darbā. Ar savām zināšanām, prasmī un ētiskos principiem zinātniekam jābūt par piemēru saviem studentiem un līdzstrādniekiem. Radoša zinātnieka, it īpaši jauna zinātnieka virziena iedibinātāja viens no darbības mērķiem ir zinātniskās skolas izveidošana. Zinātniskā skola ir saliedēts talantīgu zinātnieku kolektīvs, kuras vieno kopējs mērķis un ētiskas normas. Par zinātniskās skolas īstenu vadītāju var būt tikai talantīgs, radošs, ietūjīgs pedagogs un cilvēks ar augstiem ētikas principiem. Viņa personībai jākalpo par etalonu skolas ētisko normu izveidei.

3.3. Zinātnieks nedrīkst pieņemt nelikumīgu samaksu no saviem studentiem par apmācību un konsultācijām.

3.4. Zinātniekam jāizvairās no patvaldnieciska vadības stila savā zinātnieku grupā, jāievēro demokrātiskās normas un kolēģiāls darbības stils.

4. ZINĀTNIKS KĀ RECENZENTS

4.1. Zinātnieks ir atbildīgs par zinātnisko publikāciju un disertāciju objektīvu recenziju. Tā nedrīkst būt pavirša, nepamatoti labvēlīga vai nepamatoti nelabvēlīga.

4.2. Recenzijas sagatavošanā nav pieļaujama ieinteresētās personas iesaistīšana. Disertācijas darba vadītājs un līdzautori nedrīkst būt iesaistīti darba novērtēšanā recenzēšanas stadijā.

4.3. Recenzējot disertācijas darbu, recenzents novērtē autora iegūtos rezultātus, kompetenci un darba zinātnisko nozīmīgumu, precīzi formulē kritiskas piezīmes.

4.4. Veicot recenzenta funkcijas zinātnisko žurnālu rakstiem, tām jābūt stingri konfidencialām, ja to prasa žurnāla redakcijai. Zinātnieks drīkst uzņemties tikai

tādu darbu recenzēšanu un novērtēšanu, kas neiziet ārpus viņa kompetences robežām. Ja recenzējamā raksta saturs pārsniedz recenzenta kompetences robežas, viņš var, saglabājot konfidencialitāti, konsultēties pie saviem kolēģiem.

5. ZINĀTNIKS KĀ EKSPERTS

5.1. Zinātnieks uzņemas veikt ekspertīzi tikai tad, ja ekspertējama zinātnes virziens atbilst zinātnieka specializācijai, zināšanām un pieredzei.

5.2. Ekspertīzes ziņojums zinātniekam jāgatavo godīgi un ar pilnu atbildību, ņemot vērā pašreizējo stāvokli attiecīgajā pētījumu laukā un atspoguļojot savu kompetenci šajā jautājumā.

5.3. Gadījumos, kad ekspertu loks kādā specialitātē ir mazs, jāpiesaista starptautiskie eksperti, vadoties no objektīviem kritērijiem (piemēram, citējamības indeksa).

5.4. Gatavojot ekspertīzi, zinātnieks nedrīkst ietekmēt no darba devēja vai sponsora vēlmēm un nedrīkst pakļauties viņu spiedienam, kas varētu ietekmēt ekspertīzes saturu.

5.5. Lai izvairītos no aizdomām par tendenciozitāti un neobjektivitāti, zinātniekam jāatsakās piedalīties ekspertīzē, ja viņa slēdzieni var būt cieši saistīti ar personīgām interesēm. Tādā gadījumā zinātnieks informē attiecīgo pilnvaroto par atteikšanās iemeslu.

5.6. Ekspertīzes laikā iegūtai informācijai jābūt konfidencialai. To nedrīkst izmantot, lai nepamatoti vērstos pret kādu institūciju vai personu, vai arī, lai iegūtu sev nepamatotu labumu.

5.7. Zinātniskās ekspertīzes apspriešanas laikā nav pieļaujama ekspertējama darba autora klātbūtne, taču apelācijas gadījumā var notikt diskusija autora klātbūtnē.

5.8. Ekspertīzes rezultātiem (novērtējumam, ranžējumam) ir jābūt pieejamiem zinātniskā projekta autoram. Eksperts var izvēlēties, vai viņš paliek autoram anonīms vai nē.

5.9. Eksperta diskvalifikācijas noteikumi.

5.9.1. Ieinteresētās personas diskvalifikācija. Eksperta diskvalifikācija paredzama tad, ja liefa ir bijusi saistīta ar zinātnieka-eksperta paša vai viņa radnieku (dzīvesbiedra, vecāku, bērnu), vai citu viņam tuvu stāvokli personu ieinteresētību ekspertīzes labvēlīgā vai nelabvēlīgā iznākumā.

5.9.2. Pārstāvja jeb pilnvarotās personas diskvalifikācija. Eksperts, kuru diskvalificē, ir pārstāvējis kādu citu personu, kura ir bijusi ieinteresēta ekspertīzes labvēlīgā vai nelabvēlīgā iznākumā.

5.9.3. Diskvalifikācija eksperta atkārtotas dubultas ieinteresētības dēļ. Eksperts, kuru diskvalificē un kurš šobrīd pārstāv vienu iestādi, agrāk ir piedalījies kādā citā iestādē tādas liefas risināšanā, kura bijusi saistīta ar pašreiz ekspertējamo lietu.

5.9.4. «Advokāta» diskvalifikācija. Eksperts ir diskvalificējams, ja viņš ir aizstāvējis vai pierunājis panākt kādas liefas labvēlīgu vai nelabvēlīgu iznākumu, vai arī nodarbojies ar kukuļņemšanu.

5.9.5. Diskvalifikācija personīgas atbilstības un uzskatu dēļ.

Apstākļi neattiecas uz 5.9.1.—5.9.4. Diskvalifikācija attiecas uz ekspertu, kura personīgā atbilstība pret ekspertējama darba autoru (piem., personīgo draugu; nelabvēli; darba devēju, ar kuru ir interešu saistības vai arī nav labas attiecības; personu, no kuras aizņemas naudu) neobjektīvi ietekmējusi ekspertīzes rezultātu. Kā iemesls var būt arī ideoloģiski motīvi vai krasas uzskatu atšķirības, kas apdraud ekspertīzes objektivitāti.

6. ZINĀTNIKS KĀ ZINĀTNISKĀS DISKUSIJAS PARTNERIS

6.1. Zinātniskā diskusija un polemika ir viena no zinātniskās darbības pamatformām.

6.2. Kriticismā, diskusijās un polemikā zinātniekam jāievēro vienlīdzības (neatkarīgi no zinātniskās pakāpes un tituliem) princips un jāizslēdz personīgu attiecību kārtošana un kritizējamās personas kariķēšana.

7. ZINĀTNIKS KĀ ZINĀTNES POPULARIZĒTĀJS

7.1. Zinātniekam jāpopularizē tikai pierādītie zinātnes sasniegumi. Zinātniekam jāvērtē pret jebkurām pseidozinātniskām teorijām, kas cenšas slēpties zem zinātniskās frazeoloģijas.

7.2. Zinātniekam jārespektē sabiedrības tiesības būt informētai par zinātniskajām patiesībām un jāvairo iespējas šīs tiesības realizēt, cīnoties pret sabiedrības maldināšanu, informācijas aizkavēšanu un pārgrozīšanu.

8. ZINĀTNIKS KĀ SABIEDRĪBAS LOCEKLIS

8.1. Zinātniekam praktiski jāpielieto savas zināšanas, intelekts un autoritāte sabiedrības labā.

8.2. Zinātniekam vēlamā ņemt daļību zinātniskās sabiedrības aktivitātēs.

8.3. Zinātnieks nedrīkst pieļaut savas zinātniskās autoritātes izmantošanu populisma, propagandas vai reklāmas nolūkos.

8.4. Zinātnieks, kas ieņem kādu amatu valdībā vai administratīvā iestādē, nedrīkst atteikties no zinātnieka ētikas principiem, kas iekļauti šajā kodeksā.

* Dokumentu, pamatojoties uz LR likuma «Par zinātnisko darbību» 13.06.96. pieņemtajiem grozījumiem (sk. 21. pants 3. rindkopa), izstrādājusi Latvijas Zinātnes padome kopā ar Latvijas Zinātņu akadēmiju.

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!

16. maijā Rīgā ar dievkalpojumu Doma baznīcā, ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa, svinīgo aktu Latvijas Universitātes Lielajā aulā un balli Rīgas latviešu biedrībā savu 50 gadu jubileju atzīmēja septiņus latviešu studentu un studenšu korporācijas — FRATERNITAS IMANTICA [dibināta 1947. gada 18. februārī Pinnebergā, Vācijā, kopš 1991. gada LLU, devīzes: «Scientiae, populo, patriae», «Svešumā tēvzemei. Lai zobens nesarūs.», SPIDOLA [dibināta 1947. gada 11. martā Pinnebergā, Vācijā, kopš 1992. gada LU, devīzes «Tēvzemei, zinātnē un dailei», «Mainīgā, mainies uz skaidrību», «Concordia nostra perpetua sit», GERSICANIA — dibināta 1947. gada 14. martā Pinnebergā, Vācijā, kopš 1990. gada LU, devīzes «Amicus, amico, omnia patriae», «Ver sirdi draugam, klusē svešniekam, Kalpo zinātnē, lej asinis tēvzemei», ZINTA [dibināta 1947. gada 21. aprīlī Pinnebergā, Vācijā, kopš 1992. gada LU, devīze: «Vitam impendere vero», FRATERNITAS CURSICA [dibināta 1947. gada 7. maijā Pinnebergā, Vācijā, kopš 1992. gada LU, devīze: «Darbi taisnībai, uzticība draugam, zobens tēvzemei», FRATERNITAS VANENICA [dibināta 1947. gada 20. jūnijā Minhenē, Vācijā, kopš 1992. gada LU, devīzes: «Tēvijai, pienākumam, draudzībai», «Veritati, humanitati, virtuti»] un STABURADZE [dibināta 1947. gada 2. septembrī Minhenē, Vācijā, kopš 1993. gada LU, devīzes: «Tēvzemei, uzticībai, izturībai», «Patriae, fidei et perseverantiae»].

Doma baznīcā uzrunu teica Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju loceklis Dr. Arvīds Ziedonis, pats piedērošs pie FRATERNITAS VANENICA. Uz jubilejas svinībām tālu ceļu bija mērojuši arī daudzi, daudzi citi cienjami kungi un kundzes, latviešu inteliģences zieds, ar mūža darbu un stāju apliecinot uzticību savu korporāciju cildenajām devīzēm.

Tiem, kuri interesējās par korporācijām vispār, par jubilārēm un it īpaši par vienu no tām — akademiķes un spīdolas AINAS BLINKENAS raksts.*

AINA BLINKENA

AKADĒMISKAJĀM STUDENTU UN STUDENŠU KORPORĀCIJĀM — 50 Vivat, crescat, floreat in aeternum!

1997. gads ir svētku gads latviešu akadēmiskajai saimei. Aprīlī 50 gadu, kopš akadēmiskās studentu organizācijas — korporācijas — papildinājušas vēl ar jaunās studentu korporācijām — FRATERNITAS IMANTICA, GERSICANIA un FRATERNITAS CURSICA — un 3 studenšu korporācijām — SPIDOLA, ZINTA un STABURADZE. (Vēl jāpiemin arī FRATERNITAS VANENICA. — Red.) Tās ienesa jaunas krāsas mūsu sabiedriskajā dzīvē gan tiešā, gan pārnēstā nozīmē.

Korporācijas ir akadēmiskas, nacionālas slēgtas organizācijas, kas savus locekļus vieno uz mūžu. To galvenais uzdevums ir kopēt un attīstīt studentu garu, patriotiskās jūtas, audzināt viņus par godprātīgiem, krietniem sabiedrības locekļiem. Šajās organizācijās var uzņemt studentus, kuri mācās tādās mācību iestādēs, kas var piešķirt akadēmiskos grādus, tāpēc tās ir akadēmiskas organizācijas. Kā nacionālas organizācijas tās uzņem tikai tos studentus, kas apliecina savu stāju un nelokāmo gribu būt latviešiem, cienīt latviešu valodu un kopēt latviešu tautas tradīcijas.

Visas latviešu korporācijas savas organizācijas pamatos likušas četrus galvenos principus — tēvzemes mīlestību, darbu, draudzību un iecietību saskarsmē ar citiem sabiedrības locekļiem.

Katrai korporācijai ir savas krāsas un devīzes, savi iekšējās kārtības noteikumi — f. s. komāns. Šie noteikumi ir obligāti visiem tās locekļiem, vienlaikus saglabājot demokrātiju un disciplīnu.

Korporācijā nenodarbojas ar zinātnisko problēmu izpēti vai mācīšanu. Tās darbības centieni ir vispusīgu atziņu gušana, garīgās un morālās stājas izkopšana, jo cilvēkam ar augstāko izglītību vajadzīgas ne vien spējas darboties izvēlētajā darbalaukā, bet arī izkopta gara pasaule, laba stāja un godīga, brīva, tolerantas attiecības ar citiem cilvēkiem.

Tā kā viena korporācija vieno dažādu nozaru speciālistus, viņiem ir iespēja savos literārajos vakaros risināt visdažādākos zinātnes, mākslas un sabiedriskās dzīves jautājumus, rīkojot diskusijas, paplašināt savu redzeslauku. Korporācijas ir apolītiskas organizācijas — tās tieši ar politiku nenodarbojas.

Studentu korporācijām ir dziļas un senas saknes; to aizsākumi meklējami jau 12. gadsimtā, kad drīz pēc universitāšu nodibināšanas šādas organizācijas palīdzēja studentiem uzturēt sakarus ar mājām, palīdzēja slimības gadījumos, aizstāvēja savus biedrus. Īpaši spēcīgas korporāciju tradīcijas bija Vācijā, kur bija ap 200 korporāciju.

Latvijā korporāciju tradīcija ir samērā jauna, jo laiks, kad latvieši varēja iegūt augstāko izglītību, nesniedzās tālāk par 19. gs. vidu. Tad no latviešu studentu pulciņiem, kuru literārajos vakaros apsprieda ne tikai literatūras jautājumus vien, pēc vācu korporāciju parauga izveidoja pirmās latviešu korporācijas. Pirmā latviešu studentu korporācija bija LETONIA (dib. 1882. g.), un starp tās dibinātājiem bija arī Krišjānis Valdemārs. Pēc tam radās daudzas citas studentu korporācijas, un 1938. gadā Latvijas Studentu prezidiju konventā bija apvienota 21 korporācija ar 1,7 tūkstošiem locekļu.

1921. gadā latviešu studentes iedibina pasaulē jaunu tradīciju — studenšu korporācijas. Pirmā tiek nodibināta korporācija DAUGAVIETE, un tai seko vēl 8 studenšu korporācijas, līdz 1939. gadā Latviešu Studenšu prezidiju konventā ir apvienotas 9 korporācijas ar 780 krāsnesēm.

Studentu korporāciju uzdevums ir veidot akadēmiski izglītotas sievietes, sagatavot viņas darbam un ģimenei. Studenšu korporācijas daudz ko pārņēma no studentu korporāciju tradīcijām un atribūtikas, bet daudzas tradīcijas tika radītas no jauna atbilstoši sievietes uzdevumiem un mērķiem.

Tāpat kā studentu korporācijām, arī studenšu korporācijām ir savas ārējās nozīmes: trīskrāsu lentis, ko nēsā pār labo plecu (studentu un studenšu vienībās tās nēsā pār kreiso plecu), ar šīm krāsām rotāta galvassegas, savs karogs korporācijas krāsās un himna. Tomēr studenšu korporācijām ir arī sava sievišķīga atribūtika — trīskrāsu vāpenītis, ko valkā zelta vai sudraba ķēdītē, filistres rokassprādze; ir arī savi pieņēmumi par tērpa krāsu vai tā valkāšanas veidu (krāslenī valkā tikai pie balta vai melna tērpa un virs apsegta pleca); ir meiteņu nozīme — cirkelis, ko veido sudraba burfu savijums, kurš ietver latīņu vārdu vivat, crescat, floreat! (lat. «lai dzīvo, aug, zied!») pirmos burtus.

1940. gadā pēc Latvijas okupācijas padomju vara korporācijas slēdza. Otrā pasaules kara beigās, tuvojoties jaunam okupācijas vilnim, liela daļa latviešu akadēmiskās jaunatnes un mācītspēku devās trimdā uz Rietumvalstīm. 1945. gada beigās Vācijā Britu zonā dzīvoja 168 baltiešu mācītspēki (70 latvieši) un 1329 studenti (649 latvieši). Radās doma dibināt akadēmiskos kursus Baltijas tautu bēgļiem, taču Anglijas Ārlietu ministrija deva atļauju dibināt universitāti, un 1946. gada 7. un 8. janvārī baltiešu zinātnieki pieņēma Baltijas Universitātes Satversmi. Pirmais Baltijas Universitātes rektors bija profs Edgars Dunsdorfs. Starp Baltijas Universitātes mācītspēkiem un studentiem bija daudz korporantu, kas veidoja universitātes akadēmisko garu. Radās arī jaunas interešu kopības, un 1947. gada pavasarī Pinnebergā nodibināja vēl 5 jaunas korporācijas — FRATERNITAS IMANTICA (dib. 18. februārī), SPIDOLA (dib. 11. martā), GERSICANIA (dib. 14. martā), ZINTA (dib. 21. aprīlī) un FRATERNITAS CURSICA (dib. 7. maijā), kas veido Baltijas Universitātes Apvienoto korporāciju. 2. septembrī dibināta vēl viena korporācija — STABURADZE. (FRATERNITAS VANENICA un STABURADZE dibinātas Minhenē, kur amerikāņu okupācijas zonā no 1945. līdz 1948. gadam darbojās UNRRA (United National Relief and Rehabilitation Organization) universitāte, lai bēgļiem būtu iespējams studēt dzimtajā valodā; tur mācījās arī pāris simtu latviešu no visas Dienvidvācijas. Universitātes rektors bija Pēteris Krūmiņš, vairāki mācītspēki bija latvieši. — Red.)

Viena no rosīgākajām un kuplākajām skaita ziņā bija korporācija SPIDOLA, ar kuru te iepazīsimies tuvāk.

Savu nosaukumu šī korporācija izraudzījusi no Raiņa lugas «Uguns un nakts» Spīdolas tēla, kas ir ne tikvien gara mantu sargātāja, bet arī daļuma simbols un cīnītāja par tautas brīvību, par Latviju. SPIDOLAS trīs devīzes — «Tēvzemei, zinātnē, dailei!», «Mainīgā, mainies uz skaidrību!» un «Concordia nostra perpetua sit!» («Lai mūsu vienprātība ir mūžīga!») — apliecina tās ideālus, un tos simbolizē Spīdolas krāsas: balts — ticība baltajai dienai, zelts — Spīdolas domas pieder Latvijas zeltainajām druvām, violets — Spīdolas gars dzirkst violetā liesmu kvēlē.

Rainis, radīdams Spīdolas tēlu, domāja par Latvijas nākotni: «Spīdola ir radītājas simbols, augsta kultūra un humanitāte. Divkārt bija simbols: ilgām un cīņām ceļā uz mērķi un mērķa paša izveidošanai; bija jāpanāk valsts, bija jāmodina uz pārnākšanu un — pārnākt valsts bija jāveido uz kultūras un cilvēctības, ne uz varas pamatiem.»

Tālaika trimdā šie uzdevumi bija ārkārtīgi svarīgi. Latviešības saglabāšanai trimdā galvenā loma bija latviešu valodas saglabāšanai, tāpēc viens no spīdolu goda pienākumiem ir kopēt un cienīt latviešu valodu. Latviešu valodas lietošana šajā korporācijā ir obligāta. Tieši to jaunās paaudzes pārstāvju daļā, kas bija saistīta ar korporācijām, latviešu valoda trimdā saglabājusies vislabāk.

SPIDOLA aptver kopas Amerikā, Austrālijā, Kanādā, Vācijā, Zviedrijā un pat Argentīnā. 1991. gada vasarā SPIDOLAS kopu izveidoja arī Latvijā. 21. jūnijā no Austrālijas iebraukušās spīdolas aicināja uz viesu vakaru Latvijas akadēmiskās saimes pārstāves, lai piepildītos korporācijas dibinātāju sapnis — spīdolu darboties arī Latvijā. Ar trimdas spīdolu lielu organizatorisku un materiālu atbalstu tās arī izdevās, un 1991. gada 10. septembrī korporācija SPIDOLA ir reģistrēta Latvijas Universitātē. Tā kā Rīgas kopas reģistrācija notika laikā, kad tikko bija beidzies dramatiskais augusta pučs, pirmajam 18 Rīgas spīdolām deva Brīvības coetus nosaukumu. Pēc gada viņas ieguva krāsas un kļuva par pilntiesīgu kopu.

Ar katru mācībgadu Rīgas spīdolas papildina savu skaitu. Saskaņā ar komānu mūsu pulkā ir dažādu profesiju pārstāves — piemēram, farmaceites Laima Stradiņa, Aina Štokmane, aktrises Lolita Cauka un Līga Liepiņa, ārstes Ieva Eglīte, Inga Liepa, filoloģes Vizbulīte Tiāne, Dace Markus, juristes Aina Birkava un Ilde Klesmane, diplomātes Estere Braķe un Baiba Laizāne, arī fiziķes, ekonomistes, arhitektes un daudzas citas. Arī citās zemēs spīdolu saimē ir ievērojamas personības, kā kordirģente Vizma Maksija, dziedone Irma Kurme, māksliniece Ita Ozola; turklāt starp spīdolām ir trīs Triju Zvaigžņu ordeņa īpašnieces — Austrā Eihmane, Vaivara Viķe-Freiberga un Lilija Dzene. Ir skaisti, ja mūžs un darbs rit ar devīzi «Tēvzemei, zinātnē, dailei!»

Gan tās korporācijas, kuru vecums jau sniedzas pāri gadsimtam, gan tās, kas šogad iesniedzas pirmajā gadsimta otrā pusē, visu mūžu palīdz glabāt jaunības ideālus un tikumiskos principus un ir domu un darbu vienotības sargātājas. Vivat, crescat, floreat!

* Raksts publicēts 1997. gada «Dabas un vēstures kalendārā».

JAUNA GRĀMATA

DĀRZU PILSĒTA — MEŽAPARKS

J. Krastiņš, «Mežaparks», Rīga, «Zinātne», 1997

Seriā «Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi» iznākusi lasītāju gaidīta un autora, Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķa arhitekta Jāņa Krastiņa lološa grāmata par Mežaparka arhitektūras spožumu. (Postu mēs redzam katrs ar neapbruņotu aci. Piefiek iesēties 11. framvajā.) Grāmata iznākusi vienlaicīgi ar izstādi «Mežaparks — pirmā dārzu pilsēta Eiropā» Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā un tādai pašai tēmai veltītu konferenci, kas 15. un 16. maijā noritēja Mežaparkā un muzejā. Cerēsim, ka šādam koncentrētājam triecienam pa sabiedrības biezo vienaldzības ādu būs panākumi, jo tajā līdz ar citiem entuziasiem piedalās divi cienjami mūsu akadēmijai piederoši cilvēki — jau piesauktais akadēmiķis Jānis Krastiņš un akadēmijas goda locekle Saulcerīte Viese.

Pirms citēt grāmatas ievadu, jāaicina lasītājus pievērst uzmanību grāmatas beigu nodaļai, kur nosauktas visas tekstā minētās ēkas ar to adresēm, pasūtītāju vai pirmo īpašnieku vārdiem, celšanas gadu un autoru.

Un tagad — vārds JĀNIM KRASTIŅAM. «Mežaparks, Ķeizarmežs, Kaiservald, Царский Лес — viena no Rīgas legendām, izsenis iemīļota rīdzinieku atpūtas un izklaides vieta. Arī izcilas kvalitātes dzīvošana daudzajiem Mežaparka pastāvīgajiem iedzīvotājiem. Dārzu pilsēta, bagāta ar lieliskiem būvmākslas darbiem. Kopš 1983. gada — valsts nozīmes pieminekļis.

Katrai ielai un ieliņai, katram nostūrī te ir īpaša noskaņa. Pavisam netālu no lielpilsētas burzmas un trokšņa šeit valda cēls miers un klusums. Tā ir dabas un būvmākslas nedalāma vienotība, ko gandrīz simt gadu veidojuši sava laika uzņēmīgākie cilvēki un ievērojamākie arhitekti.

Laika gaitā Mežaparks baudījis gan cilvēku rūpes un mīlestību, gan arī piedzīvojis nevērtību un nolaidību, pat ļaunumu. 20. gadsimta sākumā valdošo pārsvarā vācisko garu 20. un 30. gados nomainīja Latvijas inteliģences aura, kam pēc otrā pasaules kara sekoja smags kultūrpārvērtums.

Mežaparks savā ziņā ir tautas likteņspoguļis. Te mīlīnājusies daudzi levdarbi izglītības, kultūras, zinātnes, mākslas, tautsaimniecības, sabiedriskie un politiskie darbinieki: ārsti, arhitekti, inženieri, mūziķi, rakstnieki, skolotāji, mācītāji, direktori, juristi, ģenerāļi, pulkveži, ministri. Arī daudzu citu profesiju pārstāvji, sabiedrībā plaši pazīstami cilvēki.

Daudzi Mežaparka iemītnieki te piedzīvojuši laimīgākos mirklus savā mūžā, bet, varām mainoties, daudziem te sācies arī viņu Golgatas ceļš. Ko vienī cēlušī un kopušī, to citi nodzīvojuši un postījuši.

Mežaparka iedzīvotāju dzīvesstāsti veidotu apjomīgu kultūrlāni Latvijas vēsturē. Pagaidām no visa tā afrodamī vienīgi fragmenti dažādās publikācijās. Tā ir atsevišķa plašāka pētījumu tēma. Šī ir grāmata par pilsētībūvniecību un arhitektūru, par dārzu pilsētas tapšanu un izaugsmi, par Mežaparka ēkām, to būvēturi un to autoru daiļradi.

Grāmatas mērķis — iepazīstināt lasītājus ar Mežaparka apbūves īpatnībām un stilistiku sava laika vides veidošanas ideju, paņēmīnu un māksliniecisko strāvījumu kontekstā. Darbā aplūkota apbūve pilsētībūvniecības pieminekļa teritorijā, ko aptver Meža prospekts, Ezermalas, Sudrabu Edžus, Gļika, Klaiņpēdas un Stendera iela, Visbijas prospekts un Inčukalna iela.»

Nobeidzot šo leveda saīsināto variantu, atgādināsim, ka grāmatnīcā Akadēmijas laukumā 1 jebkuru izdevniecības «Zinātne» grāmatu var nopirkt vislētāk.

Z. K.

AUG JAUNĀ ZINĀTNIEKU MAIŅA

Kā katru pavasari, arī šogad 29. aprīlī jau trīsdesmit astoto reizi notika RTU Ķīmijas tehnoloģijas fakultātes Silikātu un augsttemperatūras materiālu ķīmijas un tehnoloģijas sekcijas sēde. Profesora Jāzeps Boļšija vadībā visu trīs posmu jaunie zinātnes entuziasti — bakalauri, maģistranti un doktorandi — ziņoja par sava darba rezultātiem. Visu 17 priekšlasījumu tēmatika bija ļoti aktuāla, raksturojās ar lietīškumu, mērķtiecību un iekļāvās valsts nozīmes pētniecības programmā «Latvijas zemes dziļu bagātības un to izmantošana».

Šoruden Silikātu tehnoloģijas katedrai ir 50 gadu jubileja, un pirmais referāts bija par šīs katedras sasniegumiem zinātnē. To nolasiņa talantīgā doktorande Kristīne Romančuka. Pagājušajā gadā viņa saņēma ZA balvu par maģistra darbu, šogad — grants studijām doktorantūrā.

Otrajā referātā K. Romančuka stāstīja par sava zinātniskā darba rezultātiem noderīgu albita, diopside un granātu struktūras tipa pigmentu sintēzē, kas noderīgi krāsainiem stiklveida materiāliem.

Ne mazāk nozīmīgus rezultātus ieguvis pirmā kursa doktorande Jekaterina Popova. Viņa pēta biosaderīgu stikla un hidroksilapatīta kompozītu saķepšanas procesus.

Bez piecām minūtēm doktors ir Jānis Leskinovičs, kas Rūdolfa Cimdiņa vadībā veicis kalcija fosfātu saturošu kompozītu sintēzi, izmantojot sola — gela procesu. Šis darbs ir starptautiski atzīts un publicēts ārzemēs, autors referējis arī Somijā.

No visiem ziņojumiem seši attiecas uz biomateriāliem, pa četriem skar mālu problēmas un pieminekļu restaurāciju.

AUG JAUNĀ...

Turpinājums no 3. lpp.

Jau pabeigtais zinātniskais darbs ir pirmā kursa doktorandam Rolandam Lūsim par mītruma un sāļu problēmām Rīgas Doma ansambļa akmens materiālos. Viņš gan dabūja pamatīgu brāzienu no docenta O. Bauņa par vilcināšanas darba iesniegšanā. «Piespiests pie sienas», jaunais puisis apsolijs to izdarīt līdz 15. maijam. Viņa zinātniskā vadītāja ir Inā Vītiņa.

Ļoti vajadzīgā un svarīgā virzienā Līgas Bērziņas vadībā strādājusī otrā kursa doktorande Ineta Rozenštrauha. Viņas darbs par rūpniecisko atkritumu un stiklkeramikas ķīmisko un kristālisko fāžu analīzi palīdzēs ikt galā ar Liepājas Metālurģa atkritumiem un TEC pelnu kaitīgo ietekmi uz vidi.

Ievēribu pelna arī pārējie darbi. Aprunājoties ar referentiem, bija patīkami dzirdēt, ka neviens negrasās pamest zinātņi. Privātās firmas peļņas nolūkos viņus nevilina. Tā vien gribējās iesaukties — lieliski, beidzot jaunie nāk uz zinātņi!

Kad pajautāju Silikātu tehnoloģijas katedras vadītājam profesoram Uldim Sedmalim, ko viņš uzskata par svarīgāko panākumu katedras zinātniskajā darbā šajos 50 gados, atbilde bija:

«Atnāciet 11. oktobrī plkst. 13.00 uz jubileju, tad arī visu uzzināsiet un varēsīm bez steigas aprunāties!» Uz šo pasākumu iek uzaicināti visi interesenti.

OSKARS MARTINSONS,
Dr. sc. ing.

FEMIRC — LATVIA

Šis vārdu savienojums «Zinātnes Vēstnesis» lasītājiem nav svešs — par jauno biroju esam rakstījuši š. g. 5. un 8. numurā. 20. maijā FEMIRC — LATVIA tika oficiāli stādīts priekšā plašai sabiedrībai — ar lentes griešanu, svinīgām uzrunām un telpu izrādīšanu. Uz jaunā biroja sekmēm tika paceltas arī šampanieša glāzes, par ko saimnieki klātesošos zinātniekus un preses pārstāvjus nomierināja — šampanietis un pārējais cieņasts, tāpat kā viss redzamais biroja aprīkojums nav gādāts par frūcīgajiem budžeta līdzekļiem, bet no Eiropas Savienības projekta INCO — COPERNICUS kabatas. (Starp citu, svinīga atklāšana bija pat oficiāli pieprasīta.)

Tāču pirms griezt lentes un teikt svētku runas, bija saspringta darba diena. Plkst. 10.00 Latvijas Zinātņu akadēmijas konferencē zālē notika FEMIRC — LATVIA informācijas diena, kurā tika stāstīts par pieteikšanās iespējām uz 1997. gada jaunajam INCO — COPERNICUS programmām, kā arī plašāk pārrunāta līdzdalība ES pētījumos. Pēc tam notika preses konference, un tikai šīs garās, pasākumiem bagātās dienas noslēgumā — biroja atklāšana. Visos šajos notikumos piedalījās Elizabete Sermere no Eiropas Komisijas XII direktorāta (zinātne, tehnoloģija un attīstība), kura bija ieradusies no Briseles, fādēļ jaunāko informāciju varēja iegūt, tā sakot, no pirmajām rokām.

Vēlreiz atgādināsim, kas ir FEMIRC — LATVIA un ar ko tas var kļūt mīļš Latvijas zinātniekiem.

VĒL VIENS SOLIS TUVĀK EIROPĀ!

Šī gada sākumā Rīgā, Latvijas Tehnoloģiskā centra telpās ir sācis savu darbu jauns birojs ar interesantu nosaukumu FEMIRC — LATVIA. Pilns šī centra nosaukums angļu valodā «Fellow Member to the Innovation Relay Centres». Latviski tas varētu saukties šādi: Pētījumu, tehnoloģiju un attīstības Eiropas integrācijas centrs. Ko tad sevī ietver šis garais un pietiekami sarežģītais nosaukums!

Centrs ir izveidots un tiek finansēts no Eiropas Savienības projekta INCO — COPERNICUS līdzekļiem. Šis projekts ir orientēts tieši uz zinātniski pētnieciskās un tehnoloģiskās sfēras attīstību. Vārdu sakot, vēl viena iespēja izveidot ciešāku saikni starp Eiropas Savienību un Latviju, kas palīdzēs mums spert vēl vienu soli tuvāk Eiropai ar tās attīstīto tautsaimniecību.

FEMIRC — LATVIA ir izveidots uz vairāku Latvijas organizāciju bāzes: Latvijas Tehnoloģiskais centrs [koordinātororganizācija], Latvijas Zinātņu akadēmija un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera [partnerorganizācija]. Šāda struktūra ir optimāla, jo ietver sevī gan teorētisko zinātņi, gan tās rezultātu praktiskā pielietojuma iespējas. Ir pieejamas arī ziņas par visām eksistējošajām rūpniecības nozarēm Latvijā, gan par potenciālajām attīstības iespējām. Visa šī informācija saplūst FEMIRC — LATVIA, kas darbosies kā savdabīgs informācijas centrs.

Centra izveidē liels atbalsts ir mūsu «dvīņu» partneris VDI/VDE Tehnoloģijas un informācijas centrs Vācijā. Lai nebūtu velosipēds jāizgudro no jauna, mums ir iespēja par centra veidošanu un darba organizācijas jautājumiem kontaktēties ar viņiem.

Mūsu galvenie darbības veidi:

* Kā jau iepriekš tika minēts — informācijas centra funkcijas. Mēs uzkrāsim un izplatīsim informāciju par Latvijas zinātniski pētniecisko un tehnoloģisko struktūru produkciju, palīdzēsīm meklēt sadarbības partnerus. Šo uzdevumu atvieglo fakts, ka Eiropā ir ap 50 līdzīgu centru, ar kuriem FEMIRC — LATVIA regulāri apmainās ar informāciju.

* Mūsu centrā jūs varēsiet iegūt informāciju par uz pētījumiem, tehnoloģiju un attīstību vērstiem projektiem Eiropas Savienībā. Mūsu darbinieki interesentiem izsniegs pieteikumu veidlapas, kā arī palīdzēs tās aizpildīt.

* Tiks organizēti semināri un konferences ar Eiropas Savienības lektoru piedalīšanos.

FEMIRC — LATVIA adrese:

LTC, Aizkraukles iela 21, Rīga, LV-1006,
tel. 7540703; 558799, fax 7540709, e-mail: femirc@edzi.lza.lv

JAUNĀKĀS GRĀMATAS

LATVIJAS AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ

01.05.97.

1. Sigma-Aldrich Techware laboratory equipment and supplies, 1995—1996. — St. Louis, 1996.
2. McGilvery, R. W. Biochemical concepts. — Philadelphia, 1975.
3. Cram, D. J. From design to discovery. — Washington, 1990.
4. Salzberg, H. W. From caveman to chemist. — Washington, 1991.
5. Rahill, F. The world of melodrama. — Philadelphia, 1967.
6. Bolla, P. The discourse of the sublime. — New York, 1989.
7. Aristotle. Rhetoric. Poetics. — New York, 1984.
8. Gervaso, R. Casanova. — Warszawa, 1990.
9. Instrumentation in analytical chemistry, 1988—1991. — Washington, 1992.
10. On the shoulders of giants. — Washington, 1990.
11. Reagent chemicals. — Washington, 1993.
12. Schramm, L. L. The language of colloid and interface science. — Washington, 1993.
13. Good laboratory practice standards. — Washington, 1992.
14. Perspectives in biochemistry. — Washington, 1991.
15. Flavor science. — Washington, 1993.
16. Guerard, A. J. Conrad the novelist. — New York, 1967.
17. Cohen, R. Literature and history. — Los Angeles, 1974.
18. Ellmann, R. The identity of Yeats. — Oxford, 1964.
19. Cockshut, A. Anthony Trollope. — New York, 1968.
20. Selectivity in catalysis. — Washington, 1993.
21. Physical properties of polymers. — Washington, 1993.
22. Reporting experimental data. — Washington, 1993.
23. Wimsatt, J., William, K. Literary criticism. — New York, 1967.
24. Winick, C. Dictionary of anthropology. — New York, 1956.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

Š. g. 30. maijā plkst. 14.00 Latvijas Policijas akadēmijas konferencē zālē Rīgā, Ezermalas ielā 8 (administratīvā korpusa 2. stāvā) notiks Promocijas padomes atklātā sēde, kurā promocijas darbu — monogrāfiju «Brīvības atņemšanas soda izpilde» doktora grāda iegūšanai tiesību zinātnes kriminālfiesisko zinātņu apakšnozarē aizstāvēs

EDGARS KRŪMIŅŠ.

Recenzenti: prof., Dr. h. jur. U. Krastiņš (LU Kriminālfiesisko zinātņu katedras vadītājs), Dr. jur. A. Loskutovs (LPA Kriminālfiesisko zinātņu katedras lektors), doc., Dr. jur. O. Rudzītis (RA Kriminālfiesisko zinātņu katedras vadītājs).

Ar promocijas darbu var iepazīties LPA Fundamentālajā bibliotēkā, Ezermalas ielā 8, mācību korpusā, 2. stāvā.

1997. gada 6. jūnijā plkst. 14.00 Latvijas Medicīnas akadēmijas (AML) Promocijas un habilitācijas teorētiskās medicīnas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā

MĀRA PILMANE

aizstāvēs habilitācijas darbu «Plaušu difūzās neiroendokrīnās sistēmas imūnhistoķīmiskie un radioimūnhistoķīmiskie pētījumi dažāda vecuma ar nespecifiskām un specifiskām elpceļu slimībām slimiem cilvēkiem» habilitācijā medicīnas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Oficiālie recenzenti: Dr. habil. med., profesore V. Kluša, Dr. habil. med., profesors V. Korzāns, Dr. habil. med., I. Taivāns, Dr. habil. med., L. Feldmane.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties AML bibliotēkā un Akadēmiskajā bibliotēkā.

1997. gada 11. jūnijā plkst. 15.00 Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūtā, O. Vācieša ielā 4 notiks Normālās un klīniskās fizioloģijas habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā izskatīs

TĀLIVALDA FREIVALDA

promocijas darbu par tēmu «Šūnas kodola anizotropija» bioloģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. med. A. Dālmāne, Dr. h. med. J. Erenpreisa, Dr. biol. N. Švinka.

Ar promocijas darbu var iepazīties Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūta bibliotēkā O. Vācieša ielā 4.

25. Pest control with enhanced environmental safety. — Washington, 1993.
26. Young, J. Developing a chemical hygiene plan. — Washington, 1990.
27. Beer and wine production. — Washington, 1993.
28. Water-soluble polymers. — Washington, 1991.
29. Summerlin, L. Chemical demonstrations. — Washington, 1990.
30. Companion to Chaucer studies. — New York, 1979.
31. Protein folding. — Washington, 1993.
32. Measurement challenges in atmospheric chemistry. — Washington, 1993.
33. Basurto, J. La clase obrera en la historia de Mexico. — 1983.
34. Boyer, E. College. — New York, 1987.
35. Kennedy, J. The burden and the glory. — New York, 1964.
36. Byrnes, J. Speaking frankly. — New York, 1947.
37. West, R. The new meaning of treason. — New York, 1964.
38. Hudlicky, M. Oxidations in organic chemistry. — Washington, 1990.
39. Pest management. — Washington, 1993.
40. Fraser, A. Cromwell. — New York, 1974.
41. Pesticides in urban environments. — Washington, 1993.
42. The anomeric effect and associated stereoelectronic effects. — Washington, 1993.
43. Harnessing biotechnology for the 21st century. — Washington, 1992.
44. Photosensitive meta-organic systems. — Washington, 1993.
45. Toughened plastics. — Washington, 1993.
46. Fourier transform infrared spectroscopy in colloid and interface science. — Washington, 1990.
47. Chromatography of polymers. — Washington, 1993.
48. Food flavor and safety. — Washington, 1993.
49. Polymers as rheology modifiers. — Washington, 1991.
50. Polymeric delivery systems. — Washington, 1993.
51. Lipid oxidation in food. — Washington, 1992.

1997. gada 17. jūnijā plkst. 14.00 Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūtā, Raiņa bulv. 29, 413. telpā notiks Latvijas Universitātes Datorzinātņu nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā izskatīs

ANDRA AMBAIŅA

promocijas darbu par tēmu «Induktīvā sintēze un konstruktīvie ordināļi» datorzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. dat. J. Bārzdīņš, Dr. h. dat. K. Smiņš (ASV) un Dr. dat. J. Vīksna.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4.

1997. gada 17. jūnijā plkst. 15.30 Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūtā, Raiņa bulv. 29, 413. telpā notiks Latvijas Universitātes Datorzinātņu nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā izskatīs

INGUNAS GREITĀNES

promocijas darbu par tēmu «Latviešu valodas modelēšana mākslīgā intelekta sistēmās» datorzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. mat. R. Freivalds, Dr. B. Kangere (Stokholmas Universitāte) un Dr. B. Sigurds (Lundas Universitāte).

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4.

Rīgas Tehniskās universitātes habilitācijas un promocijas padomes H-2 1997. gada 17. aprīļa atklātā sēdē Indrāi Kramzakai piešķīra inženierzinātņu doktora grādu par promocijas darbu «Slāpekli saturošu organisko savienojumu attīrīšana un izdalīšana ar elektrodialīzes metodi».

Balsošanas rezultāti: par — 11, pret — nav, atturas — nav.

Atgādinājums

«Zinātnes Vēstnesis» atgādina, ka paziņojumu un citu steidzamu materiālu iesniegšanas termiņi ir: līdz 14. datumam mēneša otrās puses laikraksta numuram un līdz 29. datumam — nākošā mēneša pirmās puses numuram. Pie tam materiāli, it īpaši paziņojumi par disertācijas aizstāvēšanu, līdz šiem datumiem ir ne tikai jāparaksta, bet arī jānogādā Latvijas Zinātņu akadēmijas pieņemamajā telpā Akadēmijas laukumā 1, otrajā stāvā, vai Latvijas Zinātnieku savienības informācijas centrā 613. istabā. Var izmantot arī faksu 7821109.

Redakcija

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Ēvalds Mugurēvičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Indekss 77165.
Iespēsts a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. Iespiedloksne.
Mētiens 1000 eks.